

แนวปฏิบัติทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองคู่สัญญาในเกษตรพันธสัญญา เพื่ออนุวัติ
การให้ปฏิบัติตามความตกลงของสถาบันระหว่างประเทศ UNIDROIT
ว่าด้วยการทำเกษตรพันธสัญญา

รดาณิ พันธุ์โชติ¹
รองศาสตราจารย์ ดร. อภิญญา เลื่อนฉวี²

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาความไม่ธรรมในระบบเกษตรพันธสัญญา โดยศึกษาแนวปฏิบัติของสถาบัน UNIDROIT ภายใต้อกรอบแนวทางขององค์การสหประชาชาติ และข้อตกลงขององค์การชำนาญพิเศษในการสร้างความเป็นธรรมให้แก่ระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งประกอบด้วยการจัดทำสัญญามาตรฐาน ชี้แจงข้อบกพร่องและแนะแนวทางในการปรับปรุงบทบัญญัติทางกฎหมายให้ปฏิบัติตามกรอบแนวทางขององค์การสหประชาชาติ ตลอดจนศึกษากฎหมายของต่างประเทศที่ให้ความคุ้มครองคู่สัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา ได้แก่ ประเทศอินเดีย ประเทศฝรั่งเศส และประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นแบบอย่างกฎหมายที่ดี เพื่อนำมาเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพระราชบัญญัติของประเทศไทยเพื่อสร้างระบบเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรม ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ยังคงมีข้อบกพร่อง เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติกฎหมายที่ควบคุมขอบเขตและแนวทางการร่างสัญญาที่ชัดเจนเป็นมาตรฐาน ซึ่งอาจทำให้เกิดสัญญาการผลิตที่มีลักษณะหลากหลายและซับซ้อน และการที่กฎหมายไม่ได้คำนึงถึงความรู้ด้านกฎหมายของเกษตรกรแล้วกำหนดให้เกษตรกรเป็นผู้ตรวจสอบสัญญาการผลิตด้วยตนเอง ก็อาจทำให้เกษตรกรถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรได้ รวมถึงการที่ไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดให้ข้อตกลงรักษาความลับระหว่างคู่สัญญาไม่มีผลใช้บังคับ ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรก็อาจสามารถใช้ช่องว่างทางกฎหมายห้ามไม่ให้เกษตรกรนำสัญญาการผลิตไปขอคำปรึกษาจากบุคคลภายนอก อาทิเช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายหรือเจ้าหน้าที่รัฐได้ อีกทั้งการที่พระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติให้การกำหนดราคาผลผลิตสามารถอ้างอิงจากราคาตลาด ณ เวลาใดก็ได้ ก็อาจเป็นการเปิดช่อง

¹ นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรินซ์ตันมยองค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

² ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ให้ผู้ประกอบการกิจการเกษตรนำราคาตลาดต่ำสุดมาอ้างอิงเป็นราคาของผลผลิตในสัญญาได้ โดยกำหนดเป็นราคาคงที่ ในขณะที่ราคาของปัจจัยการผลิตไม่คงที่ ทำให้เห็นว่าไม่เป็นธรรมแก่เกษตรกร ดังนั้น จึงเห็นว่าสมควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 โดยบัญญัติให้มีแนวทางการร่างสัญญาที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน และกำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาและสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้ตรวจสอบสัญญาการผลิตในระบบเกษตรพันธสัญญา รวมถึงเพิ่มบทบัญญัติให้ข้อสัญญารักษาความลับไม่มีผลใช้บังคับเพื่อเปิดโอกาสให้แก่เกษตรกรนำสัญญาการผลิตไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือเจ้าหน้าที่รัฐ อีกทั้งให้อำนาจหน้าที่แก่คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาในการกำหนดราคาผลผลิตในระบบเกษตรพันธสัญญาและให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่รัฐสังกัดคณะกรรมการฯ ตรวจสอบการรับมอบผลผลิตและการคำนวณราคาผลผลิตของกลุ่มสัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา

Abstract

This thesis aims to define a solution for preventing unfair practices in contract farming. Using the UNIDROIT principles under observance of United Nations guidance and international conventions to build the good faith and fair deal in contract farming. This includes drafting the model contract for agricultural production, elucidating legal issues, and conducting special law to conform United Nations method. Along with investigating legal frameworks from other countries, namely India, France, and United States, who providing protection for partners of agricultural contract. By doing this, it would introduce a good model for improving Thai law to cover the parties and establish fair practices in contract farming. The research focus on Thai law, named the Contract Farming Promoting and Development Act of 2017 and found that it is still imperfect. Despite there is no standard formulation to limits and regulates contractual outline, the act would basically cause diversity and complexity in agricultural production contracts. While, the law has obligated agriculturists to review the agricultural production contract by themselves, though it does not respect to legal knowledge of those farmers. This would lead agricultural entrepreneurs to take advantage of those growers by exploiting farmers weaknesses. Furthermore, the act does not prevent parties from suspicious confidentiality, and agribusiness firms may use this advantage to force agriculturists for not disclosing their contract information to others, even to consult with legal advisor or government officer is also prohibited. Moreover, the act enforces both parties to determine their produce price by using its market price, whichever the parties agreed, despite the fixed price term. This allows agricultural entrepreneurs to claim the lowest market price as the

price of produce, whilst input price is not unstable, and farmers would be the only party bearing the risks. Thus, the Contract Farming Promoting and Development Act of 2017 must be improved to adjust all above drawbacks. First, recommend the standard contract outline concisely. Second, assign subcommittees and Office of the Permanent Secretary to verify agricultural production contract for farmers. Third, force disabling effects of the suspicious confidentiality in the contract. Therefore, farmers would allow to display their contract information to legal consultants or government officers for contract review. Besides, the law must empower the Contract Farming Promoting and Development Committees to markup produce price in contract farming and authorize subordinated officers to observe produce delivery meeting and calculates produce price for both parties.

1. บทนำ

ปัจจุบัน การทำเกษตรพันธสัญญาได้เข้ามาเป็นส่วนสำคัญของภาคเศรษฐกิจระดับนานาชาติ แต่การทำสัญญาทำให้เกิดอำนาจต่อรองที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างคู่สัญญา ทำให้คู่สัญญาฝ่ายเกษตรกรต้องเสียเปรียบ อันนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมในระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและได้ร่วมมือจากสถาบันระหว่างประเทศเพื่อสร้างเอกภาพให้แก่กฎหมายเอกชน (International Institute for the Unification of Private Law; UNIDROIT) ในการศึกษาและค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกับองค์การชำนาญพิเศษในสังกัดขององค์การสหประชาชาติ ภายใต้จุดประสงค์เพื่อสร้างระบบเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรมและยั่งยืน พร้อมทั้งร่างแนวปฏิบัติขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการกำกับดูแลการทำเกษตรพันธสัญญาที่ดีต่อโลก³ สำหรับประเทศไทยมีการใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ 2560 ในการกำกับดูแลการทำเกษตรพันธสัญญาภายในประเทศไทย⁴ อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัตินี้มีข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย ดังนั้นในอนาคตจึงสมควรให้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎเกณฑ์ ระเบียบของไทยในเรื่องนี้ให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่ดีขององค์การระหว่างประเทศและกฎหมายของต่างประเทศ

³ UNIDROIT, "Preparation of a Legal Guide on Contract Farming: A preliminary outline of issues," papers presented at UNIDROIT Working Group for the Preparation of a Legal Guide on Contract Farming UNIDROIT Rome, 2012 : pp.5-7.

⁴ อธิป อีสวานันท์, "พ.ร.บ. เกษตรพันธสัญญา ความหวังสู่การพัฒนาที่เป็นสากล," สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2560, จาก <http://www.matichon.co.th/news386366>.

2. ความหมาย แนวคิด และหลักทฤษฎี การทำเกษตรพันธสัญญาตามบริบทโลก

เพื่อศึกษาระบบเกษตรพันธสัญญาในบริบทโลกให้เข้าใจได้อย่างถ่องแท้ และทราบถึงเจตนารมณ์ของการจัดทำแนวปฏิบัติของสถาบัน UNIDROIT จึงจำเป็นต้องศึกษาความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับระบบเกษตรพันธสัญญาควบคู่กับแนวทางการให้ความคุ้มครองคู่สัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญาขององค์การสหประชาชาติและองค์การชำนาญพิเศษ

2.1 ความหมายของเกษตรพันธสัญญา

เกษตรพันธสัญญา หมายถึง การทำสัญญารับซื้อผลผลิตทางการเกษตรระหว่างเกษตรกรและบริษัท ซึ่งได้ตกลงกันไว้ล่วงหน้า ไม่ว่าจะโดยวาจาหรือทำเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างคู่สัญญา ทั้งนี้ บริษัทผู้รับซื้อผลผลิตมักจะเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขต่างๆ ที่เกี่ยวกับการผลิต ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยการผลิต (เช่น พันธุ์พืช หรือพันธุ์สัตว์ อาหารเสริม ยา เป็นต้น) ปริมาณผลผลิต คุณภาพของผลผลิตที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ราคา รับซื้อผลผลิต เหล่านี้ เพื่อให้บริษัทจะสามารถควบคุมขั้นตอนการผลิตให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการผลิตของบริษัท

2.2 ลักษณะของเกษตรพันธสัญญา

องค์การอาหารและการเกษตรแห่งองค์การสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations : FAO) ได้กำหนดลักษณะของการทำเกษตรพันธสัญญาไว้ว่าเป็นการทำสัญญาการผลิตที่มีองค์ประกอบ 3 อย่าง กล่าวคือ (1) ข้อกำหนดด้านการตลาด ซึ่งเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าทางการเกษตรล่วงหน้า (2) ข้อกำหนดด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดหาปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรกรรม และ (3) ข้อกำหนดด้านการบริหารการผลิต ซึ่งเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตที่ผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรจะกำหนดให้เกษตรกรปฏิบัติตามตลอดระยะเวลาของสัญญา⁵

2.3 การทำเกษตรพันธสัญญาภายใต้กรอบองค์การสหประชาชาติ

เพื่อแก้ไขปัญหาคความไม่เป็นธรรมในระบบเกษตรพันธสัญญาที่เกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก องค์การสหประชาชาติจึงเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างมาตรฐานแก่การทำเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรมกับคู่สัญญาทุกฝ่าย โดยขอความร่วมมือจากสถาบัน UNIDROIT ในการศึกษาและหาแนวทางแก้ไขและสร้างมาตรฐานในการทำเกษตรพันธสัญญาให้อยู่ใน

⁵ Eaton C. and Shepherd A. Contract farming: partnerships for growth (Rome: FAO, 2001), p.44.

⁶ Martin Prowse, Contract farming in developing countries: a review, (Paris : Agence Française de Développement, 2012), p.9.

⁷ Eaton, C. and Shepherd, A., *supra note 7*, p.2.

การกำกับดูแลขององค์การชำนาญพิเศษ ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลขององค์การสหประชาชาติ ดังต่อไปนี้ (1) กำหนดให้มาตรฐานการผลิตภายในระบบเกษตรพันธสัญญาอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ FAO (2) กำหนดให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ภายในระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นของสถาบันกองทุนระหว่างประเทศเพื่อพัฒนาเกษตรกรรม (International Fund for Agricultural Development; IFAD) (3) กำหนดให้องค์การเกษตรกรโลกเป็นศูนย์รับเรื่องร้องเรียนการถูกเอารัดเอาเปรียบในระบบเกษตรพันธสัญญา (4) กำหนดให้องค์การการค้าโลกเป็นผู้กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรพร้อมทั้งให้ความคุ้มครองด้านทรัพย์สินทางปัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา (5) กำหนดให้องค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศทำหน้าที่ดูแลด้านสุขอนามัยของสัตว์ในระบบเกษตรพันธสัญญา (6) กำหนดให้ องค์การสหภาพเพื่อการคุ้มครองพันธุ์พืชให้ความคุ้มครองพันธุ์พืชแก่นักปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ในระบบเกษตรพันธสัญญา⁸

2.4 แนวปฏิบัติในการทำเกษตรพันธสัญญาของสถาบัน UNIDROIT

เพื่อให้การทำเกษตรพันธสัญญาในประเทศต่าง ๆ เป็นไปอย่างเป็นธรรม จำเป็นต้องสร้างอำนาจต่อรองที่เท่าเทียมกันระหว่างคู่สัญญา ต้องมีมาตรการกำหนดวิธีการระงับข้อพิพาทที่ดีและเหมาะสม รวมถึงกำหนดมาตรการเกี่ยวกับวิธีการเยียวยาความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นระหว่างคู่สัญญา สถาบัน UNIDROIT จึงร่วมกับองค์การชำนาญพิเศษภายใต้การกำกับดูแลขององค์การสหประชาชาติทำการยกร่างแนวปฏิบัติที่ดีในการทำเกษตรพันธสัญญา⁹ แล้วจัดทำเป็นเอกสารคู่มือการออกกฎหมายเกษตรพัฒนาสัญญา¹⁰ ที่มีเนื้อหาเข้าใจง่ายภายใต้ความร่วมมือระหว่าง FAO และ IFAD โดยสามารถสรุปใจความสำคัญได้ดังต่อไปนี้

2.4.1 จัดทำแบบสัญญามาตรฐาน ในรูปแบบที่เข้าใจได้โดยง่าย มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ (1) ใบปะหน้า ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับ ข้อเสนอ การรับข้อเสนอ¹¹ ความสามารถของคู่สัญญา และข้อมูลความเสี่ยง¹² (2) วัตถุประสงค์การทำสัญญา (3) ลักษณะของสถานที่ทำการผลิต (4) สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา (5) ผลตอบแทน

⁸ FAO, *Guiding principles for responsible contract farming operations*, (Rome : FAO, 2012), pp. 1-3.

⁹ UNIDROIT, “Good Corporate Practice in Contract Farming,” papers presented at Consultation Workshop on the UNIDROIT/FAO Legal Guide on Contract Farming organized by UNIDROIT in Rome, (10 October 2014), p.2.

¹⁰ UNIDROIT, FAO, and IFAD, *UNIDROIT/FAO/IFAD Legal Guide on Contract Farming*, (Rome: International Institute for the Unification of Private Law, 2015), p.15.

¹¹ *Ibid.*, p.58.

¹² *Ibid.*, p.62.

จากการดำเนินงานและเงื่อนไขในการชำระเงิน (6) รายละเอียดการจัดหาปัจจัยการผลิต (7) กำหนดราคาของปัจจัยการผลิต (8) ข้อผูกพันความรับผิดชอบ (9) การเยียวยาความเสียหายจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญา (10) ระยะเวลาของสัญญา (11) การต่ออายุสัญญา (12) การสิ้นสุดของสัญญา (13) วิธีระงับข้อพิพาท (14) ผลจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญา และ (15) การลงนามในสัญญา¹³

2.4.2 การอนุวัติการกฎหมายภายในประเทศให้เป็นไปตามแนวปฏิบัติของสถาบัน UNIDROIT โดยคำนึงถึงการสร้างความชัดเจนของกฎหมาย การกำหนดมาตรการเยียวยาความเสียหายในระบบเกษตรพันธสัญญา การกำหนดมาตรการระงับข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญา การกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ และการปิดช่องว่างทางกฎหมายด้วยแนวทางขององค์การสหประชาชาติ¹⁴

3. แนวปฏิบัติของการทำเกษตรพันธสัญญาตามกฎหมายต่างประเทศ

จากการรายงานการประชุมเชิงวิชาการของสถาบัน UNIDROIT ได้มีการกล่าวถึงนโยบายทางกฎหมายที่ใช้ในการกำกับดูแลการทำสัญญาการผลิตของประเทศอินเดีย ประเทศฝรั่งเศส และประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากทั้งสามประเทศเป็นกลุ่มประเทศตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการกำกับดูแลการทำเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรม ทำให้ สถาบัน UNIDROIT ได้นำเอากรณีศึกษาซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีดังกล่าวมากร่างเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการกำกับดูแลการทำเกษตรพันธสัญญา¹⁵ ซึ่งมาตรการทางกฎหมายของทั้งสามประเทศมีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

3.1 พระราชบัญญัติการตลาดเกษตรกรรม ค.ศ. 2007

พระราชบัญญัติการตลาดเกษตรกรรม ค.ศ. 2007 (Agricultural Produce Marketing Committee Act 2007: APMC Act 2007) เป็นกฎหมายพิเศษหรือกฎหมายเฉพาะที่ใช้ในการกำกับดูแลการทำเกษตรพันธสัญญาในประเทศอินเดีย โดยปรับปรุงมาจากพระราชบัญญัติการตลาดเกษตรกรรม ค.ศ. 2003 (Agricultural Produce Marketing Committees Act 2003: APMC Act 2003) ซึ่งพระราชบัญญัติการตลาดเกษตรกรรม ค.ศ. 2003 เป็นกฎหมายที่กว้างโดยมีเจตนารมณ์เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการตลาดซึ่งเป็นตัวแทนของเกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรในการกร่างและตรวจสอบสัญญาการผลิต

¹³ *Ibid.*, pp.70-74.

¹⁴ *Ibid.*, pp.17-18.

¹⁵ UNIDROIT, "Report on First Meeting of the UNIDROIT Working Group for the preparation of a Legal Guide on Contract Farming," papers presented at UNIDROIT Working Group for the preparation of a Legal Guide on Contract Farming UNIDROIT Rome, (28 – 13 January 2013), pp.2-4.

ทำหน้าที่เป็นคนกลางผู้ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทอันเกี่ยวกับการทำเกษตรพันธสัญญา¹⁶ รวมถึงให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐในการอุทธรณ์คำพิพากษาแทนคู่สัญญาฝ่ายที่ได้รับความเสียหายจากการทำเกษตรพันธสัญญา (APMC Act 2003, Article 38 (2)) แต่เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติกฎหมายให้เจ้าหน้าที่รัฐแทรกแซงการตัดสินใจของคู่สัญญาได้ จึงทำให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติการตลาดเกษตรกรรม ค.ศ 2007 ขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการกำหนดให้การทำสัญญาการผลิตต้องใช้แบบฟอร์มสัญญามาตรฐานที่ขอร่างโดยรัฐ (APMC Act 2007, Article 40) และห้ามมิให้มีการแก้ไขแบบฟอร์มสัญญามาตรฐานดังกล่าว หากหลีกเลี่ยงหรือฝ่าฝืนบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการตลาดเกษตรกรรม ค.ศ 2007 ผู้ฝ่าฝืนจะถูกดำเนินคดี (APMC Act 2007, Article 38) นอกจากนี้ แบบฟอร์มของสัญญามาตรฐานดังกล่าวกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรต้องระบุเงื่อนไขรายละเอียดในการรับซื้อผลผลิตอย่างละเอียด (APMC Act 2007, Article 45) รวมทั้งกำหนดให้สัญญาการผลิตจะต้องระบุระยะเวลาของสัญญาเป็นอย่างน้อยหนึ่งฤดูกาลเพาะปลูก (APMC Act 2007, Article 46)

3.2 กฎหมายชนบท

กฎหมายชนบท (Rural Code) หมวดกฎหมายชนบทและการประมง (Code rural et de la pêche maritime : Rural Code) เป็นกฎหมายพิเศษหรือกฎหมายเฉพาะที่ใช้ในการกำกับดูแลการทำเกษตรพันธสัญญาในประเทศฝรั่งเศสให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสหภาพยุโรปที่กำหนดให้การทำเกษตรพันธสัญญาใดๆ ต้องใช้สัญญามาตรฐานเดียวกัน เรียกว่า “แบบสัญญาบูรณาการ” (Integration Contract) เพื่อสร้างสมดุลในกระบวนการต่อรองระหว่างเกษตรกร ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตร และผู้จัดหาปัจจัยการผลิต (Article L326-1) โดยกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดให้การทำสัญญาบูรณาการจะต้องมีการระบุวิธีการคำนวณราคาของผลผลิตและค่าบริการของเกษตรกรผู้ผลิตและผู้ให้บริการให้ชัดเจนลงในสัญญา (Article L326-3) พร้อมทั้งระบุรายละเอียดเกี่ยวกับความเสี่ยงในการผลิตเช่น เหตุปัจจัยที่ทำให้ผลผลิตเสื่อมคุณภาพ เหตุปัจจัยที่ทำให้ราคาของผลผลิตเกิดการเปลี่ยนแปลง (Article L326-6) รวมถึงกำหนดให้มีการระบุรายละเอียดของปัจจัยการผลิตให้ชัดเจน (Article R326-1(2)) ทั้งนี้ สัญญาบูรณาการที่จัดทำขึ้นระหว่างคู่สัญญาต้องนำเสนอสำนักรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรเสมอ (Article L326-9) แต่หากคู่สัญญาประสงค์จะแก้ไขเพิ่มเติมข้อกำหนดในสัญญาให้นอกเหนือจากแบบของสัญญาบูรณาการ จะต้องนำเสนอสัญญาบูรณาการฉบับดังกล่าวแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรเพื่อพิจารณาและต้องผ่านการเห็นชอบจากคณะกรรมการกลางแห่งกระทรวงอาหารเกษตรและป่าไม้ ก่อนจึงจะมีผลใช้บังคับระหว่างคู่สัญญา (Article L326-5)

¹⁶ Jain, R.C.A., “Regulation and Dispute Settlement in Contract Farming in India,” Retrieved 22 February 2012, from http://www.ncap.res.in/contract_%20farming/Resources/16.1%20RCAJain.pdf

3.3 กฎหมายคุ้มครองผู้ผลิต ค.ศ. 2000

กฎหมายคุ้มครองผู้ผลิต ค.ศ. 2000 (Producer Protection Act 2000) เป็นการกฎหมายที่ขักร่างขึ้นโดยมตรัฐไอโอว่าที่นำต้นแบบการขร่งรมาจากกฎหมายประจามตรัฐมินเนสโซต้าและมตรัฐข้างเคียง¹⁷ ซึ่งมีเจตนาารมณัเพื่อคุ้มครองเกษตรกรผู้ผลิตจากสัญญาการผลิตที่ไม่เป็นธรรมในระบบเกษตรพันธสัญญา¹⁸ ด้วยวิธีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของการทำสัญญาการผลิต กล่าวคือ สัญญาการผลิตที่จัดทำขึ้นต้องใช้ภาษาที่เกษตรกรสามารถเข้าใจได้โดยง่าย (Section 4) ซึ่งคู่สัญญาจะต้องกำหนดข้อตกลงและรายละเอียดในสัญญาด้วยความโปร่งใสและสุจริต (Section 3) และโดยเฉพาะผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อมูลความเลี่งงจากการเข้าทำสัญญาการผลิตให้แก่เกษตรกรผู้ผลิตทราบ พร้อมทั้งระบุรายละเอียดสาระสำคัญโดยสรุปเกี่ยวกับข้อตกลงของการเข้าทำสัญญาการผลิตไว้บนใบปะหน้าของสัญญา (Section 4 (B)) รวมถึงจะต้องส่งมอบสัญญาการผลิตฉบับสมบูรณ์ให้แก่หน่วยงานท้องถิ่นภายใต้การดูแลของกระทรวงเกษตรกรรม เพื่อตรวจสอบรายละเอียดของสัญญาและให้การรับรองสัญญาเพื่อให้มีผลบังคับใช้ทางกฎหมาย (Section 4(C)) นอกจากนี้ กฎหมายยังให้สิทธิแก่เกษตรกรในการนำสัญญาการผลิตที่ร่างใหม่ไปขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อประกอบการตัดสินใจก่อนเข้าทำสัญญาได้ อย่างไรก็ตาม หากเกษตรกรได้ลงนามในสัญญาไปแล้ว เกษตรกรจะมีสิทธิขอยกเลิกสัญญาภายใน 3 วันนับแต่วันลงนามในสัญญา (Section 5)

4. บทวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเกษตรกรในระบบเกษตรพันธสัญญาของประเทศไทย และแนวทางแก้ไขปัญหของต่างประเทศ

จากการศึกษา พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 พบว่า พระราชบัญญัติดังกล่าวมีเจตนาารมณัที่จะสร้างอำนาจต่อรองที่เท่าเทียมกันระหว่างคู่สัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา เพื่อให้การทำเกษตรพันธสัญญาในประเทศไทยเป็นไปตามมาตรฐานระดับสากล อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังคงมีข้อบกพร่อง เนื่องจากไม่มีเจตนาารมณัที่ครอบคลุมถึงการให้ความคุ้มครองเกษตรกรจากการถูกเอารัดเอาเปรียบในระบบเกษตรพันธสัญญา กล่าวคือกฎหมายไม่ได้บัญญัติแนวทางการร่างสัญญาที่ชัดเจนเป็นมาตรฐาน ซึ่งอาจทำให้เกิดสัญญาการผลิตที่มีลักษณะหลากหลายและซับซ้อน และการกำหนดให้เกษตรกรเป็นผู้ตรวจสอบสัญญาการผลิตด้วยตนเอง (มาตรา 22) โดยไม่ได้คำนึงถึงความรู้ด้านกฎหมายของเกษตรกร ก็อาจทำให้เกษตรกรที่ไม่เฉลียวใจถึงลักษณะข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมแล้วถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้

¹⁷ UNIDROIT, *supra note 3*, p.12.

¹⁸ Alison Peck, "State Regulation of Production Contracts," A National Agricultural Law Center Research Publication, pp.4 (2006).

ประกอบธุรกิจทางการเกษตรได้ รวมถึงการไม่มีบัญชีทำให้การกำหนดข้อตกลงรักษาความลับในสัญญาไม่มีผลใช้บังคับ (มาตรา 26) ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรก็อาจจะใช้ช่องว่างทางกฎหมายห้ามไม่ให้เกษตรกรนำสัญญาการผลิตไปขอคำปรึกษาจากบุคคลภายนอก อาทิเช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายหรือเจ้าหน้าที่รัฐได้ อีกทั้งการที่พระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติให้การกำหนดราคาผลผลิตสามารถอ้างอิงจากราคาตลาด ณ เวลาใดก็ได้ (มาตรา 21(6)) ก็อาจเป็นการเปิดช่องให้ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรขายโอกาสนำราคาตลาดต่ำสุดมาอ้างอิงเป็นราคาของผลผลิตในสัญญาได้ โดยกำหนดเป็นราคากลางที่ตลอดอายุของสัญญาการผลิต ในขณะที่ราคาของปัจจัยการผลิตไม่คงที่ ทำให้ไม่เป็นธรรมแก่เกษตรกร ทั้งนี้ เมื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศกลับพบว่าข้อบกพร่องที่กล่าวในข้างต้น สามารถแก้ไขและป้องกันได้ โดยการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบเกษตรพันธสัญญาเสียใหม่ให้มีมาตรการคุ้มครองเกษตรกรที่เหมาะสมตามประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

4.1 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับข้อกำหนดขั้นต่ำและการไม่มีสัญญามาตรฐานในระบบเกษตรพันธสัญญา

จากการศึกษาพบว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ไม่ได้บัญญัติแนวทางการร่างสัญญาที่ชัดเจนเป็นมาตรฐานกลาง ซึ่งอาจทำให้เกิดสัญญาการผลิตที่มีลักษณะหลากหลาย ซับซ้อน และยุ่งยากต่อการตรวจสอบ ในขณะที่เมื่อศึกษากฎหมายคุ้มครองผู้ผลิต ค.ศ. 2000 ของประเทศสหรัฐอเมริกากลับพบว่า มีมาตรการทางกฎหมายที่ให้ความสำคัญแก่เกษตรกรผู้ผลิตเป็นอย่างมาก โดยกฎหมายได้บัญญัติลักษณะของสัญญาการผลิตที่เป็นธรรมแก่เกษตรกร (Section 3) และกำหนดให้การร่างสัญญาการผลิตที่ใช้ในระบบเกษตรพันธสัญญาจะต้องมีรายละเอียดข้อกำหนดตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ (Section 4) อีกทั้งเมื่อศึกษากฎหมายชนบทของประเทศฝรั่งเศสและกฎหมายการตลาดเกษตรกรรม ค.ศ. 2003 ของประเทศอินเดีย ก็พบว่าทั้งสองประเทศต่างมีแบบสัญญามาตรฐานบังคับใช้ในระบบเกษตรพันธสัญญา กล่าวคือสัญญาแม่แบบและสัญญาบูรณาการ เพื่อไม่ให้สัญญาการผลิตมีความซับซ้อนและยากต่อการทำความเข้าใจแก่เกษตรกร รวมถึงควบคุมการร่างสัญญาไม่ให้มีข้อสัญญาที่เอารัดเอาเปรียบเกษตรกรเกิดขึ้น ทั้งนี้ การมีสัญญามาตรฐานยังช่วยให้หน่วยงานผู้รับผิดชอบตรวจสอบสัญญาสามารถตรวจสอบเนื้อหาของสัญญาได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำมากขึ้นอีกด้วย เนื่องจากสัญญามีเพียงลักษณะเดียว ซึ่งข้อกำหนดส่วนใหญ่ได้ถูกกำหนดขึ้นเป็นมาตรฐานโดยรัฐ และสำหรับส่วนที่ไม่มีข้อกำหนดมาตรฐานก็จะถูกควบคุมโดยกฎหมายซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์การร่างสัญญาที่เป็นธรรมไว้แล้ว

4.2 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการตรวจสอบสัญญาการผลิตให้เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

จากการศึกษาพบว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ยังคงไม่มีการให้อำนาจแก่หน่วยงานใดเป็นผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบสัญญาให้แก่คู่สัญญาในระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งแม้ว่ากฎหมายจะกำหนดให้สำนักปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้รวบรวมสำเนาสัญญาการผลิต (มาตรา 20) แต่สำเนาสัญญาการผลิต

ดังกล่าวจะถูกใช้เพียงเพื่อเป็นหลักฐานในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญาเท่านั้น (มาตรา 29 วรรคท้าย) ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องเป็นผู้ตรวจสอบสัญญาการผลิตด้วยตนเอง โดยมีเวลาตรวจสอบหลังการลงนามสัญญา 30 วัน เมื่อพ้นช่วงเวลาดังกล่าว กฎหมายให้ถือว่าสัญญาที่มีผลใช้บังคับ (มาตรา 22) แม้ว่าสัญญาอาจมีเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรมแก่เกษตรกรก็ตาม ทั้งนี้ หากเกษตรกรไม่ได้เคลียวางถึงความไม่เป็นธรรมของสัญญา เกษตรกรก็อาจถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรได้

แต่เมื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ กลับพบว่ามาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ กำหนดให้หน่วยงานรัฐเป็นผู้ตรวจสอบสัญญาการผลิตแก่คู่สัญญา (APMC Act 2003, Article 38 (2); Rural Code, Article L326-9; Minnesota Statutes, Section 17.91 (2)) ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศสได้มีบทบัญญัติเพิ่มเติมว่า หากการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่รัฐพบว่าสัญญาการผลิตมีข้อตกลงที่มีลักษณะไม่โปร่งใส คลุมเครือ หรือไม่เป็นธรรมแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สัญญาฉบับนั้นจะถูกปฏิเสธการรับรองและไม่ให้ผลใช้บังคับโดยปริยาย (Rural Code, Article L326-4; Minnesota Statutes, Section 17.94) ทั้งนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศสได้ให้อำนาจนี้แก่กระทรวงเกษตรกรรม และประเทศอินเดียได้มอบหน้าที่นี้ให้แก่คณะกรรมการตลาด ประเทศเหล่านี้มีบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องนี้มาก่อนประเทศไทย จึงทำให้มีข้อสงสัยว่าเหตุใดประเทศไทยจึงไม่นำบทบัญญัตินี้มาใช้บ้าง

4.3 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับข้อสัญญาที่ไม่มีผลบังคับใช้

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ของประเทศไทย ยังไม่ได้ให้การคุ้มครองเกษตรกรเพียงพอ เนื่องจากเกษตรกรอาจถูกข้อกำหนดเกี่ยวกับการรักษาความลับปิดกั้นไม่ให้เกษตรกรสามารถนำสัญญาการผลิตไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายหรือเจ้าหน้าที่รัฐได้¹⁹

ในขณะที่กฎหมายคุ้มครองผู้ผลิต ค.ศ. 2000 ของประเทศสหรัฐอเมริกา กลับให้เกษตรกรสามารถนำสัญญาการผลิตไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย เจ้าหน้าที่รัฐ และสหกรณ์การเกษตร หรือหารือกับเกษตรกรรายอื่นได้โดยชอบธรรม ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่บัญญัติขึ้นครั้งแรกโดยมลรัฐแคนซัส (Kansas Statutes, Annotated Chapter 16-1701(b)(5)) สำหรับประเทศอินเดีย กฎหมายการตลาดเกษตรกรรม ค.ศ. 2003 ได้ให้สิทธิแก่เกษตรกรในการนำสัญญาการผลิตไปปรึกษาสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกรได้ โดยข้อสัญญาการรักษาความลับจะไม่มีผลบังคับใช้ในกรณีดังกล่าวและสำหรับประเทศฝรั่งเศส กฎหมายฉบับที่ได้บัญญัติให้หน่วยงานบริหารการทำเกษตรพันธสัญญาส่วนภูมิภาค สังกัดกระทรวงเกษตร เป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรเกี่ยวกับการทำสัญญา ซึ่งหมายรวมถึงการตรวจสอบสัญญาให้เกษตรกร

¹⁹ ชัยรินทร์ ชัยดี, ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ, สมชัย ภัทรานันท์, “กลยุทธ์การต่อรองของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญา: กรณีศึกษาชุมชนท้ายตลาด จังหวัดลพบุรี,” 38 วารสารวิจัยสังคม 183, 205-206 (2558).

รับทราบและเข้าใจ โดยข้อสัญญาฯ ราคาลบจะไม่มีผลใช้บังคับกับเกษตรกรที่เปิดเผยเนื้อหาของสัญญากับเจ้าหน้าที่รัฐ (Rural Code, Article 326-8)

4.4 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการกำหนดราคาผลผลิต

เมื่อศึกษาพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ของประเทศไทย จะเห็นว่ากฎหมายได้บัญญัติให้การกำหนดราคาผลผลิตสามารถอ้างอิงมาจากตลาด ณ เวลาใดก็ได้ (มาตรา 21(6)) ซึ่งเป็นการเปิดช่องให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรสามารถนำราคาผลผลิตในตลาด ณ วันที่ราคาตลาดต่ำสุดมาอ้างอิงเป็นราคาของผลผลิตที่ใช้ในสัญญาได้โดยชอบธรรม ทำให้เกษตรกรที่ไม่ได้ใช้ความระมัดระวังอย่างเพียงพออาจเข้าทำสัญญาโดยที่จะไม่ได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเหมาะสม นอกจากนี้ การที่กฎหมายกำหนดให้ราคาผลผลิตในสัญญาจะต้องเป็นราคาคงที่ อาจส่งผลเสียในอนาคตให้แก่เกษตรกรเช่นกัน เนื่องจากเกษตรกรยังต้องแบกรับความเสี่ยงจากการรับซื้อปัจจัยการผลิตที่ราคาไม่คงที่และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบอีกว่าปัจจุบันมีผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรที่ใช้ข้อตกลงหรือเงื่อนไขในสัญญาในการกำหนดให้เกษตรกรต้องจำยอมต่อเกณฑ์วัดคุณภาพที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากล เช่น กำหนดให้เกษตรกรต้องซึ้่น้ำหนักผลผลิตผ่านเครื่องชั่งน้ำหนักที่ผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรเป็นผู้จัดเตรียมมาในวันรับมอบผลผลิตเท่านั้น²⁰ เป็นต้น

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศสต่างมีกฎหมายที่ใช้ควบคุมการกำหนดราคาซื้อขายผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งรับหลักการมาจากอนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายรูปแบบของการก่อให้เกิดสัญญาสำหรับการซื้อขายระหว่างประเทศที่บัญญัติโดยสหประชาชาติ (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods : CISG 1980) โดยกำหนดให้ราคาผลผลิตในสัญญาซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรจะต้องอ้างอิงมาจากราคาตลาด ณ วันที่ทำสัญญา และต้องเป็นราคาที่สูงกว่าราคาตลาด ณ วันดังกล่าว (Article 55) นอกจากนี้ ราคาปัจจัยการผลิตก็ต้องอ้างอิงมาจากราคารับซื้อปัจจัยการผลิตในตลาด ณ วันที่ทำสัญญาเช่นกัน โดยราคาทั้งสองอย่างจะเป็นราคาคงที่ (Fixed Price) เพื่อให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายรับความเสี่ยงอย่างเท่าเทียมกัน ถึงกระนั้นประเทศสหรัฐอเมริกากลับไม่มีมาตรการควบคุมการกำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับอายุของสัญญาส่งผลให้คู่สัญญาที่ทำสัญญาระยะยาว อาจได้รับผลกระทบจากความผันผวนของราคาตลาดจนสูญเสียโอกาสและรายได้ ทำให้การกำหนดราคารับซื้อแบบคงที่ตามแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกาอาจไม่เหมาะสมแก่บริบทของประเทศไทย ในทางตรงข้าม

²⁰ กฤษฎา สุภวรรธนกุล, “อาหารไทยกำลังวิกฤต 5 บริษัทผูกขาด ทำสัญญาสำเร็จรูปบีบเกษตรกรให้ผลิตระดมสร้างเครื่องจักรระบบที่ไม่เป็นธรรม,” สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2557, จาก

<http://tcijthai.com/tcijthainews/view.php?ids=671>

กฎหมายชนบทของประเทศฝรั่งเศสกำหนดให้สัญญาการผลิตมีอายุไม่เกิน 1 ปีเท่านั้น (Article L326-7) เพื่อป้องกันไม่ให้คู่สัญญาต้องรับความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาตลาดมากเกินไป เช่น ราคาตลาดมีแนวโน้มสูงขึ้นในขณะที่ราคาผลผลิตและราคาปัจจัยการผลิตในระบบเกษตรพันธสัญญายังคงอยู่ที่ราคาเดิม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความผันผวนของราคาตลาดในประเทศไทยมีอัตราผันผวนรายวันที่รุนแรงและระยะเวลาเพียง 1 ปีอาจส่งผลให้ทั้งราคาผลผลิตและราคาปัจจัยการผลิตเปลี่ยนแปลงไปเป็นเท่าตัวทำให้การเลือกอนุวัติการกฎหมายให้เป็นไปตามอนุสัญญา CISG อาจยังไม่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

ทั้งนี้ เมื่อศึกษาพระราชบัญญัติการตลาดเกษตรกรรม ค.ศ. 2003 (APMC Act 2003) ของประเทศอินเดียก็พบว่ารัฐบาลอินเดียมีมาตรการกำกับดูแลการกำหนดราคาผลผลิตทางการเกษตรที่แตกต่างออกไป โดยรัฐบาลเข้าควบคุมการกำหนดราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิตโดยเบ็ดเสร็จ กล่าวคือ กฎหมายได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการตลาดในการเป็นผู้กำหนดราคาขั้นต่ำของผลผลิตทางการเกษตรในระบบตลาดปิดหรือระบบเกษตรพันธสัญญาเพื่อให้การซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ (Article 27) ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรจะไม่มีสิทธิในการตั้งเงื่อนไขในสัญญาการผลิตเพื่อให้ราคาผลผลิตทางการเกษตรต่ำกว่าที่รัฐกำหนด (Article 42(2)) รวมถึงจะต้องชำระราคาผลผลิตตามเกณฑ์ราคาที่คณะกรรมการตลาดกำหนดไว้ในวันรับมอบผลผลิตอีกด้วย (Article 41(2)) ทั้งนี้ ผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรหรือเกษตรกรจะต้องแจ้งวันเวลาและสถานที่ส่งมอบผลผลิตให้คณะกรรมการทราบ เพื่อให้คณะกรรมการจัดส่งตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเข้าตรวจสอบและชั่งน้ำหนักผลผลิตให้แก่คู่สัญญา (Article 33(1)) โดยน้ำหนักของผลผลิตจะต้องวัดจากเครื่องชั่งน้ำหนักของคณะกรรมการตลาดที่ตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเป็นผู้นำมาเท่านั้น (Article 33(2)) หากมีการฝ่าฝืนหรือแอบอ้างหรือปรับเปลี่ยนมาตรฐานชั่งของเครื่องชั่งน้ำหนักให้ไม่ตรงตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนดเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลเครื่องชั่งน้ำหนักดังกล่าวหรือตัวแทนจะมีโทษทั้งจำคุกและปรับตามที่กฎหมายกำหนด (Article 33 (6))

5. ข้อเสนอแนะ

ทั้งนี้ เพื่อปรับปรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ให้มีมาตรการคุ้มครองเกษตรกรที่เหมาะสม จึงสมควรปรับปรุงกฎหมายต่อไปในอนาคตดังต่อไปนี้

(1) สมควรบังคับใช้แบบสัญญามาตรฐานในระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งรัฐบาลต้องเป็นผู้กำหนดเนื้อหาส่วนใหญ่ของสัญญาเพื่อกระจายความเสี่ยงของคู่สัญญาอย่างเท่าเทียม โดยแบบสัญญามาตรฐานที่ดีควร

จะต้องมีองค์ประกอบตามที่สถาบัน UNIDROIT ได้เสนอไว้ ซึ่งจะต้องมีการระบุคำอธิบายเบื้องต้นไว้อย่างชัดเจนและเข้าใจง่ายด้วย

(2) สมควรมีการจัดตั้งหน่วยงานรัฐขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบตรวจสอบและรับรองสัญญาการผลิตให้แก่เกษตรกร โดยกำหนดให้เป็นหน่วยงานภายใต้สังกัดของคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา และสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กล่าวคือ จัดตั้งหน่วยงานส่วนภูมิภาคเป็นผู้ตรวจสอบสัญญาการผลิตที่จัดแจ้งเพื่อการทำเกษตรพันธสัญญา พร้อมทั้งประทับตรารับรองความถูกต้อง โปร่งใส และเป็นธรรมในสัญญา ให้แก่สัญญาที่มีความถูกต้อง โปร่งใส และเป็นธรรมแก่คู่สัญญา

(3) สมควรบัญญัติให้ข้อสัญญารักษาค่าความลับไม่มีผลใช้บังคับในกรณีที่เกษตรกรนำสัญญาการผลิตไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายหรือเจ้าหน้าที่รัฐ

(4) สมควรอนุวัติมาตรการกำหนดราคาผลผลิตของประเทศอินเดียมาไว้เป็นหมวดหนึ่งของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 โดยให้ชื่อว่า “การกำหนดราคาผลผลิต”

บรรณานุกรม

กฤษฎา สุภวรรธนะกุล. “อาหารไทยกำลังวิกฤต 5 บรรษัทผูกขาด ทำสัญญาสำเร็จรูปบีบเกษตรกรให้ผลิตระดมสร้างเครือข่ายไร้ระบบที่ไม่เป็นธรรม.” <http://tcijthai.com/tcijthainews/view.php?ids=671>, 20 พฤศจิกายน 2557.

ัชชรินทร์ ชัยดี. ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. สมชัย ภัทรนันท์. “กลยุทธ์การต่อรองของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญา: กรณีศึกษาชุมชนท้ายตลาด จังหวัดลพบุรี.” 38 วารสารวิจัยสังคม 183, 205-206 (2558).

นนท์ นุชหมอน. การสำรวจองค์ความรู้เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย: เกษตรพันธสัญญา ภาพรวมและบทสำรวจประเด็นปัญหาในประเทศไทย. นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2556.

เบญจพรรณ เอกะสิงห์, จิรวรรณ กิจชัยเจริญ และ พรสิริ สืบพงษ์สังข์. “ผลกระทบต่อเกษตรกรรายย่อย ความเชื่อมโยงต่อนโยบายสาธารณะ.” ความเสียงในการเกษตรระบบพันธสัญญาในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน, (2554): 2-14.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. “พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542.” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116. ตอนที่ 118. (14 พฤศจิกายน 2542).

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. “พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560.” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134. ตอนที่ 56 ก (26 พฤษภาคม 2560).

อธิป อิศวานันท์. “พ.ร.บ. เกษตรพันธสัญญา ความหวังสู่การพัฒนาที่เป็นสากล.” <http://www.matichon.co.th/news386366>, 2 มกราคม 2560.

Alison Peck. “State Regulation of Production Contracts.” A National Agricultural Law Center Research Publication, 4 (2006) : 4-20.

Charles Eaton and Andrew Shepherd. Contract farming: Partnerships for growth. Rome : FAO, 2001.

Food and Agriculture Organization of the United Nations. Guiding principles for responsible contract farming operations. Rome : FAO, 2012.

Food and Agriculture Organization of the United Nations. International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2009.

International Institute for the Unification of Private Law, Food and Agriculture Organization of the United Nations, and International Fund for Agricultural Development, UNIDROIT/FAO/IFAD Legal Guide on Contract Farming, Rome: UNIDROIT, 2015.

International Institute for the Unification of Private Law. “Good Corporate Practice in Contract Farming.” Papers presented at Consultation Workshop on the UNIDROIT/FAO Legal Guide on Contract Farming in Rome, (2014).

International Institute for the Unification of Private Law. “Preparation of a Legal Guide on Contract Farming: A preliminary outline of issues.” Papers presented at UNIDROIT Working Group for the Preparation of a Legal Guide on Contract Farming in Rome, 2012.

International Institute for the Unification of Private Law. “Report on First Meeting of the UNIDROIT Working Group for the preparation of a Legal Guide on Contract Farming.” Papers presented at UNIDROIT Working Group for the preparation of a Legal Guide on Contract Farming in Rome, 2013.

Jain R.C.A. "Regulation and Dispute Settlement in Contract Farming in India." http://www.ncap.res.in/contract_%20farming/Resources/16.1%20RCAJain.pdf, 22 February 2012.

Legifrance, République Française. "Code rural: Code rural et de la pêche maritime 2017." http://codes.droit.org/CodV3/rural_peche_maritime.pdf, 4 April 2017.

Martin Prowse. Contract farming in developing countries: a review. Paris : Agence Française de Développement, 2012.

Thomas Tom Harkin. "Agricultural Producer Protection Act of 2000." <https://www.govtrack.us/congress/bills/106/s3243/text>, 20 January 2015.